

زنجیره‌ی

۲

په یامی فیهی

فیهی ئیسلامی و
هه‌لر ئیسته به‌له‌ی
ئیویست

د. عومهر عه‌لی

۲۰۱۸

زنجیره (۲)

په یامی فیهی
فیهی ئیسلامی و
هلوئسته یه که ی پیویست

د. عومەر عهلی

۲۰۱۸

ناوی کتیب: په یامی فیکھی - فیکھی ئیسلامی و هه لویسته یه کی پیویست
نوسه: عومهر علی
دیزاینی ناوه وهو بهرگ: توانا ئه محمد
چاپخانه:
تیراژ:
نرخ:

ژماره (ای سالی) ای
له بهر یوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کانی پیدراوه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشہ کی:

کاتیک باس له فیقی ئیسلامی ده کریت زوریک به بی بیرکروه راسته وخو بیرى بۆلای یه کیک له ئیمامه کان دەروان بۆ نمونه ئیمامی شافعی وه زوریکیش بۆلای چوار مهزه به که ئه وهی که زور مه شهرون و ئیسته له سه رانسهری دونیادا پهیره وهی مهزه به کانیاں ده کریت ئه ویش ههر چوار ئیمامی بهرپرز شافعی، حنه فی، ئه حمه د، مالیک. به لام له راستیدا فیقی ئیسلامی خو بۆخوی زور له وه فراوانتره که به وشپوه بچوک بکرنه وه. وه ئه گهر سه یریکی میژوو بکه یں ده بینین که سانیکی زورو وه شاره زا هه بووه له وه سه رده می سه ره له دانی مهزه بانه دا که ده توانم بلیم زوریان له م ئیمامانه زیره کتریش بوون به لام به هو ی ریگه گرتن له ئیجتیهاده وه ههروه ها نه بوونی قوتابی زوریک له وه مهزه بانه فهوتاون مه گهر وهک ئامازه یهک له هه ندیک کتیبدا بیان بینین. وه ده بیته ئه وه مان له پیش چاو بیت که هه ربهک له وه ئیمامه بهرپزانه خیری خو بیان ده سته که وتوو له ئیجتیهاده که بیان ئه گهر پیکایان بیت یان نه، ئه گهر پیکایان بیت دوو پاداشتیان بۆ هه یه وه گهر نه یان پیکاییت یهک پاداشتیان بۆ هه یه. به لام ئه وهی جیگه ی سه رنجه ئه گهر نه یان پیکاییت ئیمه شوینیان بکه وین ئایا ئیمه ش پاداشتیکیان بۆ هه یه ئه مه جیگه ی ووردبوونه وه یه وه ده بیته به رده وام بگه ریین به دوای باشتربین بۆچوندا وه یان شیکاریدا. ئه ویش ئیسته

تارادهیهك ئاسانه هه موو كتیبه كان له بهرده ستدا هه ن ده توانریت به راورد
 بكریت وه دواتر ئه وانه وه بگریت که رای زۆرینه له سه رین (الجماع) جیگهی
 نیگه رانیه ناکریت که مروقه کان ته نها دوای مه زه بیك بکه ون و وه ته نها ئه و
 به راست بزنان و ده مارگریان بو دروست بییت به رانبه ری! وهك به داخه وه که
 بووه وه هه تا تا ئیسته ش هه ر که م تا زۆر هه ن ئه و که سانه ی که ئه و بیروکه
 په سهند ده که ن و گوئی بو به رانبه ر ناگرن و به راوردی مه سه له کان ناکه ن! وه
 هه روه ها زۆر که سیش هه ن به پیچه وانه وه که ه یچ حسابیک بو مه زه به کان
 ناکه ن و وا ده زانن ئه مه ته نها شتی که په یوه ندی به کات و زه مانه وه هه یه و
 مه زه به کان کاتیان به سه رچووه و ته واو... له کاتی که ئه گه ر بیان دوینی
 ه یچ زانیاریان نی یه له سه ر ئیسلام وه یان هه یانه زۆر که م و ته نها کو مه له
 زانیاریه کی سه ره تاییه. به لام کاتیک که دیراسه ی فیهی ئیسلامی ده که ین
 ده بینن ئاسانکاریه کی زۆر زۆری تیدایه بو مان وهك واییت هه موو کاره کان یان
 کرد بیته تیکه یه کی چه ورو حازر بو مان به بی ئه زیه تیکی زۆر مه به سه ته کان
 ده ست ده که ون. خو ئه گه ر ئاستی تیگه شتنی خو مان به رز بووه وه به و
 ئاسته ی که بتوانین خو مان بو خو مان راقه ی ئایه ت و فه رمووده کان بکه ین
 ئه و کاته مه زه به مانایه کی وای نامینی به لام هه ریه ک له ئیمه ده بییت ئه و
 پرسیاره بکه ین له خو مان ئایا ئیمه له و ئاسته داین؟ فیهی ئیسلامی ئاشکرایه
 هه ندی شتی په یوه سه ته به کاته وه ده کریت زوو زوو ئه مانه تازه بکرینه وه له
 شوینی که وه بو شوینیکی تر جیاوازی هه یه... به لام ئه و مه سه لانه ی که را
 جیاوازی تیدایه هه مووی په یوه سه ت نین به کاته وه به لکو به شیکی زۆر زۆر
 که می فیهی ئیسلامی په یوه سه ته به کاته وه وه ئه و راجیاوازیه ی که هه یه
 له نیوان مه زه به کاند زۆرن به لام زۆره ی زۆری ده گه رپته وه بو تیگه شتنی
 ئه وان له ده قه شه رعیه کان وه لیکدانه و یان به چه ند هه رپگه، هه له ی زۆر یک

خه لکی ئه وه یه زۆر به ی راجیاوازیه کان ده گێرنه وه بو زه مه ن و کات وه هه یه نمونه ی ئه مه شی به ده ست نوێژ لیکدا وه ته وه له کاتیکدا که دیراسه ری فیهی ئیسلامی ده که ی به رانه ر ده ست نوێژ بو نمون له مه زه به ی شافعیدا له گه ل حه نه فیدا را جیاوازیه کان زۆر دووره له کات و زه مانه وه به لکو راجیاوازیه که هیه چ په یوه ست نی یه به کات و زه مانه وه هه ردوولا رای خو ی داوه به بی وه ستانی به کاته وه ئه وه ته نها نمونه یه کی بچوک بوو. وه ده بیته خه لکیش له وه ئاگادار بکری نه وه که ته نها په یه وکردنی مه زه به بیك و وه لا نانی ئه وان ی تر نه گونجا وه ته سک کردنه وه ی ئه و به رفراوانیه یه که هه یه، به لام ئه مه ش مانای ئه وه نی یه ئیتر به ئاره زووی خو مان له هه رلایه ک هه رچیمان پی خو ش بوو هه لیان بژی رین به لکو ئه وه ی که گرنه گه ده بیته حساب بکه ن بو هه موو مه زه به به کان و رای زۆرینه یان وه رگرین ههروه ک ده بیته زانیانی سه رده می شمان له بیر بیته.

المذهب الظاهري

پیمان باشه به کومه له پرسیاریک دست پی بکه یین و بلیین :- مه زهه ب له سه رده می پیغه مبه ردا درودی خوی لی بیت بو نه بووه؟ دواتر بو دروست بووه؟ بونی مه زهه ب بو؟ گرنگی مه زهه ب چی یه؟ گرنگی له ژیانی نیمه دا چی یه؟ تاجه ند نیمه ده بیت پابه ند بین پییه وه؟ آیا گونا هبار ده بین به وازهینان لی؟ وه گرگرتنی مه زهه بیك له شتیکدا و رهد کردنه وهی مه زهه بیکی تر تاجه ند کاریکی شیاهه؟ بو ده مارگیری له سه ر مه زهه ب؟ وه بو رهد کردنه وهی مه زهه ب. نومید ده که یین وه لامدانه وهی نه و پرسیارانه ده وازهیه ک بیت بو بیر قول کردنه وه مان له سه ر مه زهه ب.

له سه ر ده می پیغه مبه ردا درودی خوی لی بیت پیغه مبه ر درودی خوی لی بیت خوئی په یوه ندی له گه ل خوی گه ورده ا هه بووه له ریگه ی نیگاوه، کاتیک هه ر کیشه یه ک که دروست ده بوو له بهر بوونی نه و په یوه ندیه له گه ل خوی گه ورده له ریگه ی نیگاوه چاره سه ر ده کراو شته کان به ته وای ده پرایه وه به بی دوودلی و راجیا وازی، له م کاته دا بوونی مه زهه ب مانای نییه.

هوی دروست بوونی مه زهه ب ده گه ریته وه بو پیویستی مسولمانان پی، بو وه لامدانه وهی هه موو نه و پرسیارانه ی که رۆژانه بویان دروست ده بیت له سه ر کاره کردار به کان هه ر له چۆنیتی پاکو خا و پنیه وه تا نویت و ... تاد، به هوی نه وهی که پیغه مبه ر درودی خوی لی بیت له ناو مسولماناندا وه ک جهسته نه ماهه، وه مسولمانانیش پیویستیان به وه لامدانه وهی پرسیاره کانیاں ده بیت و ده بیت بنه مایه ک هه بیت که بتوانن کاری له سه ر بکن، جا بنه ماکه خوئی بو خوئی ناشکرایه که قورئان و سوننه ته به لام تیگه شتن لی پیویستی به که سانی پسپور هه یه وه مسولمانانیش به شیوه یه کی گشتی به هوی بارودوخی

ژيانانه وه نه گونجاوه هه مووی بتوانیت تیگه شتینیکی قولی بو هه بییت و وه
خوبان بو خوبان ناتوانن وه لامی پرسیاره کانی خوبان بدنه وه، هه موو ئه مانه
وای کردوو هه مه زهه ب دروست بییت.

بونى مه زهه ب ده گه ریته وه بو غیابی پیغه مبه را و پیویستیه کی هه تمی
مسولمانان به شیویه کی گشتی^۲.

گرنگی مه زهه ب ئه وه یه هه موو ئه و شتانه روون ده کاته وه که زور له مسولمانان
ناتوانن^۳ خوبان پیی بگهن.

وه بوونی مه زهه بیش هه ر بو ئه وه ده گه ریته وه.

گرنگی مه زهه ب له وه دایه کاره کان ئاسان ده کات و ئه وه ده قانه ی چند مانایه ک
هه لده گری روونی ده کاته وه.

ئیمه به هووی نه توانینی خوومان ده بییت بگه ریینه وه سه ریان وه هه ر کات خوومان
توانیمان وه لامی پرسیاره کانمان راسته وخو له قورئان و فه رمووده راسته کان
ده ره پینن پیویستمان به مه زهه ب ناییت و هیچ شتیکی ناتوانن ناچاری
ئه وه مان بکات که دواى مه زهه ب بکه وین له رووی شه رعه وه ئه لبت چونکه
له هه ندیک له سه رده مه کانداه لکی به زور مه زهه بی به سه ردا سه پینراوه،
ئیستهش له هه ندیک وولات هه ندیک له مه زهه ببه کان تیکه ل به یاسای وولات
کراوه وه لکی ناچار به قبول کردنی ده کریت.

۱ مانای ئه وه نی یه مه زهه ببه کان له جیگه ی پیغه مبه ردا کار بکه ن
۲ له بهر ئه وه ی ده وتیریت گشتی چونکه مه رج نی یه هه موو کسه پیویستی به
مه زهه ب بییت که سیک خووی بگاته ئه و ناسته ی که بتوانیت له ده قه شه رعه بکه ن
و بنه ماکانی ئیسلام تی بگات و خووی بو خووی پیویستیه کانی راسته وخو به بی
یارمه تی مه زهه ب ده ست ده که ویت، لیره شدا ئه وه روون ده بیته وه که هووی مه زهه ب
نا توانایی خه لکی یه له تیگه شتینان له بنه ما شه رعه بکه ن، وه هه ر ئه وه ش وای
له وه مه زهه ببه کانه کردوو هه هستن به و کارانه تا وه ک ئه رکیکی دینی پیدایه کانی
مسولمانان جی به جی بکه ن.

۳ نه توانین نه که به و مانا شتیکی هه تمی بییت به لکو سروشتی مروقه کان وایه
به هووی بارو دۆخی جواراو جوړه وه ئه و هه لانه ی له ده ست ده چیت

هیچ کات گوناھبار نابین به واز هینان له مه زهه ب مادام به لگه مان به ده سته وه بوو وه ئه وه به لگه شی که به هیزه بوچوونی هه مه زهه بیکی له گه لدا بیت ئه وه له پیشتره وه ری بگرین نه ک مه زهه بیکی دیاری کراو.

هه موو شته کان ده گه ریته وه بو به هیزی به لگه که، که وابوو به لگه به مه رج ده گیری و پابه ند نه بوونمان به به لگه وه تاوانبار یان به پیچه وانه که یمان ده کات نه ک مه زهه ب.

ده مارگیری له سه ره مه زهه ب ده گه ریته وه بو نا شاره زای له دین و سه رسام بوون به خاوه نی مه زهه ب و فه زلدانی به سه ره به لگه دا.

ره د کردنه وه ی مه زهه بیش به رته سک کردنه وه ی ئه و فراوانیه یه که ئه و ئیما مه به ریژانه هیناویه تیانه کایه وه و ده رفه تیان بو ئیمه ره خساندوو ه تا بتوانین هه موویان به راورد بکه یین و زیاتر تیگه شتتمان بو ده قه کان هه بیت و وه ده کریت ئیمه ش بوچونمان هه بیت له سه ره شتانی که ئه وان قسه و لیکوئینه وه یان له سه ره کردوو ه. وه زور گرنگه و ته ی ئه و ئیما مه به ریژانه لی ره دا ده ستینشان بکه یین تا ببیته به لگه له سه ره ئه وه ی که باسمان کردوو وه بینینی ئه و ووتانه ی خو یان له سه ره خو یان ووتوو یانه.

۱- قال الإمام أبو حنیفة رحمه الله: إذا صح الحدیث فهو مذهبی وقال: إذا قلت قولاً یخالف کتاب الله تعالی وخبر الرسول صلی الله علیه وسلم فاتركوا قولی.

۲- وقال الإمام مالك رحمه الله: ليس أحد بعد النبي صلی الله علیه وسلم إلا ویؤخذ من قوله ویترك إلا النبي صلی الله علیه وسلم وقال: إنما أنا بشر أخطئ وأصیب، فانظروا فی رأیی، فكل ما وافق الكتاب والسنة فخذوه، وكل ما لم یوافق الكتاب والسنة فاتركوه.

۳- وقال الإمام الشافعی رحمه الله: كل ما قلت فكان عن النبي صلی الله علیه وسلم خلاف قولی مما یصح، فحدیث النبي أولى، فلا

تقلدوني وقال: أجمع المسلمون على أن من استبان له سنة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ، لم يحل له أن يدعها لقول أحد. ٤- وقال الإمام أحمد رحمه الله: لا تقلدني ولا تقلد مالكا ولا الشافعي ولا الأوزاعي ، وخذ من حيث أخذوا وقال: الاتباع أن يتبع الرجل ما جاء عن النبي صلى الله عليه وسلم وعن أصحابه ، ثم هو من بعد التابعين مخير^٤.
 ده بينين هه موويان داکوکی له پيداگری له سهر قورئان و سوننهت ده کهن و هانمان ده دن بؤ گه رانه وه بؤی به دوور له دروست بوونی ده مارگیریمان بؤیان و گرنگی دانیان به سهر به لگهی راستدا چونکه ده کریت ئه وانیش نه یان پیکا بیت.

کاتیک باس له مه زهه ب ده کریت و ده گه پینه وه بؤ سه ره تاي دروست بوونیان و لیکو لینه وه له هوکاری دروست بوونیان ده که یین ده بینین کو مه لانیکی دیراسه یه کی زور ووردی قورئان و سوننه تیان کردوو وه دواتر هه ستاون به راقه کردنی ئه وهی له قورئان و سوننه تدا هاتوو وه وه ئه وهش که لیبی بیده نگ بووه وه دابهش کردنیان به چند ته وه ره یه که وه به کورتی بؤ روونکردنه وهی ئه و وورده کاریه به شیوه یه کی ئاسان بؤ خه لکی گشتی، زوریک له و مه زهه بانه له پاکو خاوپنیه وه ده ست پی ده کات و به له سهر به ندایه تی کو تاي پی دیت، وه کاتیک ده لیبین راقه کردنی قورئان و سوننهت نه ک به و مانا که وورده کاریه کانی هه موو ئابهت و فهرمووده کانیان باس کردبیت و شیان کردبیته وه چونکه ئه وه ئیشی موفه سیرو مانا لیکده ره وه کانس به لکو دواي تیگه شتینیان و تیروانییان له ده که کان بؤ خویمان و دواتر دارپژانیان به سهر کو مه له به شیکیدا وه ک باسی پاک و خاوپنی، نویژ، پرژوو، زه کات، چه ج، کرین و فروشتن، ژن و ژنخوازی و ته لاقدان، جیهاد کردن... تاد، وه دارپژانی مه زهه به کان له سهر ئه و بنه مایانه

4 <http://www.ftawa.ws/fw/showthread.php?p=45065>

دامه زراوه که له قورئان و سوننه ته وه سه رچاوه ده گريټ مه زهه ب باس له کاره کردار به کان ده کات.

گه رچی مه زهه به کان له ميټرووی ئيسلامي دا زورن به لام که می ماوه ته وه و که و تۆته به رده ستي ئيمه تا بتوانين ديراسه تيان بکه ين، له ميټرووی ئيسلامي دا هه رده م که سانیک بوون له خه می ئومه دا بن و ژيانی خويان بو سو دی کو مه ل دابين بکه ن، مانه وه ی که می ئه و مه زهه بانه وانه ی زوری تيدا يه که به ديراسه کردنيان بو مان روون ده بيته وه، له ناوچوونی هه نديک مه زهه بيش هه ر وانه ی زوری تيدا يه به تايه ت بو ئه و که سانه ی که ده مارگیری مه زهه بيان هه يه ئايا ئه گه ر ئه و مه زهه بانه ئيسته بماية ن چيتان ده وت له گه لياندا، هه روه ک وانه يه کی گرنگيشی تيدا يه بو گشت مسو لمانان بو چی ئه و مه زهه بانه له ناو چوون که ئه و يش ده گه ر به وه بو نه بوونی قوتابی پيو يست و به ده مه وه نه چوونی له کاتی خویدا که گه ر بيت و بايه خيان پی بدرایه ئيسته پی سودمه ند ده بووين.

به گرنگمان زانی بيري خوينه ران بلاو بکه ين له سه ر مه زهه ب و کو مه له شتانيک بوروژينين تا له دوایدا به هو ی گه ران به دوای وه لامه کانياندا به هه رمه ندو سودمه ند بين °.

ليره دا ديينه سه ر مه زهه بی ظاهيري و ئوصولی مه زهه بی ظاهيري له هي نانه کايه وه ی ئه و مه زهه به که له ژير ده ستي هه ر دوو زانای به ناوبانگ داودی زاهيري و ئيبن هه زمی ئه نده لوسی بوو، به کورتي ئه م دوو فه قيه ه ده ناسي يين .

داودی زاهیری

باوکی سولیمان داود کوری عهلی کوری خه لفی ئه سفه هانی چاوی به دونیا هه له پینا له سالی ۲۰۲ هیجری له کوفه وه کۆچی دواي کرد له ۲۷۰ هیجری له به غداد واته ۶۸ سال زیاوه، له سه ره تاي ژيانیدا خوئی شافعی مه زهه ب بوو، له لای هه ندیک له شافعیه کان وانهی خویندوووه، گوئی بو زور فه رموووه گرتوووه تا دواتر پرووی کرده ئه وهی که ئیسته ناوی لاینراوه ظاهره و قیاسی رهد ده کرده وه، ئه م زانا به ریزه به کوره وی زانایان به یه که م که سیک ده زانریت که ووشه ی ظاهره ناساند بییت و له نیو ئه هلی سونه دا، ئه و ووشه ش هه ر له مانا که ی خویه وه مانا ده گریت واته روانین له سه ر روو که شی بریاره کان هه ر بویه ده وتریت قیاس رهد ده کاته وه چونکه کاتیک ته نه ها روو که شی نایه ته کان وه رگیران ئه وسا ده رفه تی لی فامینه وه ی تری لی ناکریت، به لام ده بییت ئه وه شمان له بیر بییت کاتیک ده وتریت مه زهه بی زاهیری به کان قیاس رهد ده که نه وه به و مانا نی یه که ئه مان یه که م که سیک بوون که قیاسیان رهد کرد بیته وه چونکه ئه وه دیاره یه که م که س نیزامی موعته زیلی بوو، به لام ئیمه لیره دا باسی سوننه ده که یین، موعته زیلیه کان به سوننی ناژمیردرین.

ئىبن حەزمى ئەندەلوسى زاھىرى

ئىبن حەزمى ئەندەلوسى كە كۈنپە كەى باوكى محەمد عەلى يە بەناوبانگە بە ئىبن حەزم لە داىك بوو لە قرطبە لە سالى ۳۸۴ى ھىجرى وە كۆچى دواى كردوو لە سالى ۴۵۶ى ھىجرى واتە بە ۱۱۴ سال دواى كۆچى داودى زاھىرى، ئىبن حەزم و زانىارى لەسەر عىلمە كان بەناوبانگە كە كەم مەسەلە ھەيە خۆى لى ئەدائىت لەبەر زىرە كى و لىھاتوو و توانايەو، قورئانى لەبەر كردوو، فەرمودە كان، زانىارى لەسەر زمان، فەلسەفە دەتوانرىت بوترىت كە ئەمە بىروبوو ھە كەى و ئوسولھ كەى گۆرى، دواى ئەوھى بەرھە فىقھە رۆى لەسەر تاوھ لەسەر مەزھەبى ئىمام مالىك بوو كە ئەوكاتە مەزھەبى ئىمام مالىك مەزھەبى ئەندەلوسىە كان بوو، دواتر سەرسامى مەزھەبى شافعى بوو بە شىوھى كى وائىعتبارىكى زۆر گرنگى بو دادەنا بەلام ئەمەش درىژەى زۆر نەبوو دواتر كەوتە خوئندنەوھى كئىبە كانى داودى زاھىرى و وازى لە مەزھەبى شافعى ھىنا، پىش سالى ۴۱۸ى ھىجرى كە بىنى دەلبلە كانى شافعى ئىستىحسان رەد دە كاتەوھو دە گونجى لە گەل رەد كردنەوھى قىاسىشدا وە ھەموو بوونى زاھىرىە كان، پرووى كردهى وەرگرتنى زاھىرى وە زۆر توند بوو تىيدا ھەتا زياتر توند بوو لە داود ئەسفەھانى كە ئەو بە كەسى يە كەم دادە نرىت.

ئىبن حەزم كارىكى زۆرى كرد لە سىياسەتداو ھەولئىكى زۆرى دا لە گەرانەوھى دەولتە بە ھىژە كەى ئەندەلوسدا، ھەروھەا جەنگاوەرىكى قارەمان بوو لە دژى نەسرانىە كان و بە شمشىرو بە قەلمە كەشى بەرگرىە كى گەورەى لە ئىسلام كردوو.^۶

پىناسەى مەزھەبى زاھىرى: ئەم مەزھەبە لەسەر پرووكەشى ئائىت و فەرمودە كان كار دەكات و تەنھا پرووكەشە كانىان لەپىش چاودە گرىت بو

سەرچاوه فیهیہ کان. رینگه بۆ ژیری ناهیلنه وه و له مه زه به دا قیاس نییه^۷ ئه وهی که پشتی پئی ده به ستن و کاری له سه ر ده که ن ته نها قورئان، فه رمووده کان، کۆرپه وی هاوه له کان (الصحابه)، وه ئیتر هه موو ئه و شتانه ی تر که هه ن و زاناو فه قیه هه کانی تر وه ریا ن گرتوو ه کاریان له سه ر کردوو ه مه زه به ی زاهیری به گومانای ناوی ده بات و سه یری ده کات وه ک (قیاس)^۸، استحسان، مصالح المرسله، سد الذرائع، وه شه رعی پئیش ئیسلام^۹ هۆکاری ئه م مه زه به به ده گه رپه وه بۆ گرنگی دانی زیاتر به قورئان و فه رمووده کان که ئه سلن و سه رچاوه ی کاره کانن، هه ربۆیه کتیه کانیا ن پرن له به لگه ی قورئان و سوننه ت، جیگه ی به بیر هینانه وه یه به لای هه ندیکه وه ناوی مه زه به ی فیکریشیا ن له م مه زه به به هیناوه.

خۆ ئه گه ر ئیمه بی ت و ته نها سه یری قورئان و فه رمووده کان بکه ی ن له گه ل کۆرپه وی هاوه لانداندا له وانیه وه لامی زۆر شتمان ده ست نه که ویت هه ربۆیه مه زه به ی زاهیری چیان کردوو بۆ وه لامی ئه و پرسیا رانه کارکردن به الاستصحاب که ئه ویش ئیباح کردنی شته کانه له سه ر بنه مای سه ره کی وه ک خوا ی گه وره ده فه رموی (هو الذي خلق لكم ما في الارض جميعا)^{۱۰}.

۷ قیاس وه ک پئوه ریک داده نریت که به هۆی ئایه تیکه وه هو کمیکێ تر وه رده گیرئ به به رچاو گرتن له مه قسو دی ئایه ته که بۆ نمونه که خوا ی گه وره مه شرو بی سه رخۆشکه ری له به رچی هه رام کردوو ه عیله تی هه رام کردنه که سه رخۆش بوونه که ژیری له ده ست ده چیت جا له سه ر ئه و بنه مایه هه ر شتیکی تر که بیته کایه وه وه به کار بی ت بۆ خواردن و سه رخۆشکه ر بی ت له سه ر ئه وه بنه مایه هه رام ده بی ت با قورئانی ش با سی ئه و شته ی به زات نه کرد بی ت مادام عیله ته که ناشکرایه هو که مه که ش ناشکرایه. هه ربۆیه پیمان باش نه بوو له بری ووشه ی قیاسدا مانا کوردیه که ی دا بنیین له به ر ئه وه ی هو کمێ شه رعی پئوه به نده به گۆرپینی ناوه که ی دوورنی یه به قیاس لئی تی نه گه ی ن.

۸ قیاس واته هاو شیوه بوون جا ده کریت مادی بی ت وه ک ئه م شته به رانه ر به و شته وه یان مه عنه وی بی ت وه ک خۆشویستی دوو که س به قه ده ر یه ک.
 9 http://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D8%AF%D8%B1%D8%B3%D8%A9_%D8%B8%D8%A7%D9%87%D8%B1%D9%8A%D8%A9

بِنه ما سهره كيه كانى مه زهه بى زاهيرى

۱-قورئان، كه يه كه م سهرچاوهى شه ريعه ي ئيسلاميه وه پاريزراوه لاي خواي گه وروه تا رۇژى دواي ده ميئيته وه، وه كاره كانيش له قورئاندا يان نه وه يه كه خوئى بو خوئى روونه وهك زن و زنخوازي و ته لاقدان و مال بهش كردن وه يان پيوستى به سوننهت هه يه بو زياتر روون كردنه وه وهك نه حكامى نويز و رۇژو هج و نه و جوړه شتانه وه قورئان خوئى ئاماژه ي تيدايه بو نه وهش وهك ده فهرموئ: «وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نَزَلَ إِلَيْهِمْ»^{۱۱}. نه حكامه كانى قورئان يان خوئى روونه و پيوستى به روونكرنه وه نى يه وه يان هه نديكى روون نى يه و پيوستى به روونكرنه وه هه يه جا نه وكاته راجياوازي دروست ده بيت له سه رى هه يه به شيويه كه تيده گه يهت هه يه نه و زانياريه نى يه درهنگ تر تيده گات، ئيبن هه زم نه مه رهد ده كاته وه وه به ده بيرپرتنه وه وه ده لى قورئان نيگايه كه لاي خواي گه وروه هاتووه و راجياوازي تيدا نى يه وه كاتيك ته فسيراتي به چه ند شيويه كه ده كرئت وه كو وا بيت دژايه تى مانا له قورئاندا هه بيت وه خواي گه وروه خوئى نه وه ي بريوته وه وهك ده فهرمى: «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَبِيرًا»^{۱۲}. نه گه ر يه كيك گومانى دژايه تى بينى له قورئاندا له م حاله تانه به ده ر نى يه يان ده كرئت ته وقيف له نيوانياندا بكرئت، يان ته خصيص بكرئت وه يان نه سخ.

۲-سوننهت: زاهيريه كان سوننهت ده كهن به دوو به شه وه، يه كه م سوننه تى مه واته ر^{۱۳} نه م به شه وهرده گرن به بى رهد كردنه وه ي، وه به لاشيانه وه وايه

۱۱ النحل ۴۴

۱۲ النساء ۸۲

۱۳ به و فهرمووده ده وترپت كه له كو مه ليكه وه وهرگيرا بيت و نه گونجاو بيت كه نه و كو مه له له سه ر خراپه كو ببنه وه.

ئەگەر دوو كەس شېش بېت ئەو فەرموودەي گەراندىتەو بەلام بەمەرچىك كەسەكان نەگونجاو بېت لەسەر درۆ كردن.

بەشى دووھەم سوننەتى خەبەرى ئاحادە^{۱۴}، لەلای زاهىرىيەكان دەبېت كارى پى بىكرىت و بە واجبى دەزانن، جىاوازى لەگەل مەواتردا ئەوئەيە كە مەواتر پىش دەخەن، بەمەرچى دەگرن كە ئەوكەسانەي دەيگىرنەو دەبېت جىي متمانە بن، بەرزترىن پلەي متمانەش لاىان دەبېت ئەو كەسەي كە فەرموودە كە دەگىرپتەو دەبېت تىگەشتوو بېت و بىرى زۆر چاك بېت لە لەبەر كەردندا.

۳- كۆرەوى زانايان (الاجماع) مەبەست لە كۆرەوى زانايان لەلای زاهىرىيەكان تەنھا سەحابەيە بەلايانەو چونكە دەكرىت و شىتىكى گونجاو كە هاوئەلەكانى پىغەمبەر درودى خوای لى بېت كۆ بوو بېتنەو لەكاتى خۆبىداو مەسەلەكانيان هەلسەنگاندىت، زاهىرىيەكان كۆرەوى زانايان نەيان كەردوو بە سەرچاوەيەكى بەردەوام و كارى لەسەر بىكرىت بەلكو تەنھا كۆرەوى هاوئەلەكانى مەبەستەو بەس. لىرەدا جىاوازى هەيە لەگەل مەزھەبەكانى تردا كە كۆرەوى زانايان لاى ئەوان بەردەوامە. هۆي وەرنەگرتنى كۆرەوى زانايان لاى زاهىرىيەكان ئەوئەيە دەلین شىتىكى نەگونجاو كە هەموو زاناکان كۆبىنەو لەسەر شىتىك، بەلام هاوئەلەكانى پىغەمبەر درودى خوای لى بېت ئەو دەكرىت و گونجاو بوو.

۴- الاستىحاب: مەبەست لەمە مانەوئەيە حوكم لەسەر بنەماي دەقەكان هەتا دەقىكى تردىت و دەيگۆرى، زاهىرىيەكان بىرپارىيان لەسەر ئەوئەيە كە گۆرانكارىيەكان بە دەق دەكرىت و بەلگەشيان «أن الأصل في الأشياء الإباحة»

۱۴ خەبەر بەو فەرموودە دەوترىت كە مەرچەكانى مەواتر هەمووى تىدا نەبىت و لە خواری ئەوئەوئە بىت، بۆ تىگەشتن لەم دەستەوازانە پىويستە بگەرىنەو بەو زانىارى زاراوەكانى فەرموودە (علم الحديث).

یہ۔

ئوہوی کہ زور مایہی نرخاندنہ لہ لایہن مہزہبی زاہیریہوہ دانہ خستی دەرگای ئیجتیہادہ ہەر بۆیہ پیداگرن لہ سەر ئہو بۆچوونانہ، جیگہی خۆشیہ تی کہ بہراست بۆ ئہو بۆچونہ پروانین چونکہ کاتیک ئیمہ ہەر دواى مہزہب کہوتین ئہوان دہ کہین بہ بہ لگہ بہ سەر خۆمانہوہو تہ مہل دہ بین۔

کاتیک بہ ووردی لہ مہزہبی زاہیری دہ پروانین و بہ تاییت ہۆکاری ئہم ہزرہ لہ سہردہمی خۆیدا ئہوہ دہ بینین کہ دہ مارگیری مہزہبی ہہ بوہوہ وہ ہہرہوہا خۆشویستن و پابہندی زور بۆ دہ قہ شہرعیہ کان وای کردوہوہ لہ ہہردوہو ئیمامی بہرپرز کہ ئہم مہزہبہی لہ سەر دروست بکہن و داوای گہرانہوہیان بۆ دہ قہ شہرعیہ کان کردوہوہ، دواى ئہوانیش ہہ تا ئہم سہردہمہی ئیستہ بہردہوام کہسانیک ہہن ئہ گہر کہ میس بن پشتگیری ئہم ہزرہ دہ کہن کہ خۆشیان لہ ئاستیکی زور بہرزدان ئہوہی کہ من خۆم بینومہو مامۆستام بوہوہ شیخ عبداللہ جدیع کہ زاناپاہ کی گہورہی عیراقی و خہلکی بہسہریہوہ دانیشتووی شاری لیدزہ لہ بہریتانیاو یہ کیکہ لہ ئہندامی لیژنہی فہتوای ئہوروپی وہ ئہم شیخہو ہاوشیوہکانی توانایہ کی یہ کجاریان بہسەر دہ قہ شہرعیہکاندا دہ شکیت و لہ بہر پئیویست نہ بوون بہ مہزہب و ہک خۆیان دہ توانم بلیم زیاتر برہو بہو ہزرہ دہدہن وہ گہرنا ہەر مہزہبیک لہ مہزہبہکانی سوننہ بگہرہ دہرکیان بہ جۆرہ شتانیک کردوہوہ زاہیریہکان رووبہرووی دہ بنہوہ گہرچی نیہ تیشیان باش بیّت و وہ لہ خۆشہوہیستیشیان بیّت بۆ دہ قہ شہرعیہکان، ہہرہوہ کچون قورئانیہکان لہ خۆشہوہیستیان بۆ قورئان رووبہرووی فہرموودہکان دہ بنہوہ۔

لہ کوٹایدا ئیمہ دہ توانین بلین پشتگیری لہ زاہیریہکان دہ کہین لہ سہر بنہمای ئہو نیہ تہی کہ دہ مارگیری مہزہبی نہ بیّت و بہدواى دہ قی راست و

دروستدا بگهريين وه ههروههها خوښويستمان بو دهقه كان زياد بكهين و له پيشي بوچوونه كانه وه داين بنيين وه ههروههها سود له مهزه به كاني تريش بكهين و شتگه ليك كه نه وان دهركيان پي كردوو له واني تر دا نابينرئيت سودمه نديان بين، به ووتيه كه شئخ جديع كوئاي پي دههينم كه له وه لامى پرسيار يكمدا له وانه دا پيي ووتم» ناييت ئيمه بو هه ر شتيك كه بمانه وئيت بيكهين به دواي ره ئي شازدا بگهريين به لكو ده بيت راي زوري نه وه رگرين به بهرچاو گرتن له سه ر دهقه شه رعيه كان وه گه رنا هيچ شتيك ني يه له شه رعدا كه بوچونئيكى شازي له سه ر نه هاتييت و نه گه ر ئيمه هه ر دواي نه وانه بكهوين كه شازن له دوايدا ده بينين شتيك نه ماوه ته وه پيي بووترئيت دين» وه نه مپروش شته كان زياتر ئاسانترن له به رده ستمانداو ده توانرئيت به راورد بكرين وه پيوسته ئيمه ش نه و توانا به خو مان به خشين بو به دوا دا چوونيان.

سه رچاوه كان

الموسوعة الميسرة في الاديان والمذاهب والاحزاب المعاصرة: ج ١ ل ١٣٩-١٥١

<http://www.ibnamin.com/Thahiri.htm>

<http://arabic.islamicweb.com/sunni/Thahiri.htm>

http://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D8%AF%D8%B1%D8%B3%D8%A9_%D8%B8%D8%A7%D9%87%D8%B1%D9%8A%D8%A9

<http://www.ibnamin.com/Thahiri.htm>

<http://dz-blanche.yoo7.com/montada-f37/topic-t82.htm>

<http://www.saaid.net/Doat/assuhaim/fatwa/89.htm>

<http://www.ftawa.ws/fw/showthread.php?p=45065>

http://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%AD%D8%AF%D9%8A%D8%AB_%D9%85%D8%AA%D9%88%D8%A7%D8%AA%D8%B1

پیرست

- ۳-----پیشہ کی:
- ۶-----المذهب الظاهري
- ۱۱-----داودی زاہیری
- ۱۲-----ئین حەزمی ئەندەلوسی زاہیری
- ۱۴-----بنەما سەرەکیە کانی مەزھەبی زاہیری
- ۱۸-----سەرچاوە کان

كاتيك باس له فيقهى ئىسلامى ده كرىت
زۆرىك به بىر كرنه وه راسته و خو بىرى
بۆلای به كيك له ئىمامه كان ده روان بۆ
نمونه ئىمامى شافعى وه زۆرىكىش بۆلای
چوار مهزه به كه ئه وهى كه زۆر مه شهورن
و ئىسته له سه رانسهرى دونيادا په يره وى
مهزه به كانيان ده كرىت ئه وىش هر
چوار ئىمامى به ريز شافعى، حنه فى،
ئه حمه د، مالىك. به لام له راستيدا فيقهى
ئىسلامى خو بۆ خو زۆر له وه فراوانتره
كه به وشيوه بچوك بكرينه وه

په يامى فيقهى
فيقهى ئىسلامى و
هه لوىسته به كى
ئىبوست

د. عومەر عه لى
۲۰۱۸

